هۆزانا سەربەستا کوردی

م.هـ. شڤان قاسم حەسەن
زانکویا زاخو/ فاکولتیا زانستێن مروڤایەتی/ پشکا زمانێ کوردی

ـ چەمک و پێناسەیێن هۆزانا سەربەست:

سەبارەت زاراڤێ (هۆزانا سەربەست)، د زمانێ ئینگلیزی دا (Free Verse)، و ب فەرەنسی (Vers Libres)، ب عەرەبی (الشعر الحر) و ب فارسی ژی (شعر ازاد) دبێژنێ. ئەڤ زاراڤە د بنەرەتدا ب دوو تێگەهێن جودا ل کارە: تێگەهێ ئێکێ، ب تێگەها وێ یا رۆژئاڤایی کو (Free Verse)ە، و مەبەست پێ ئەو هۆزانە ئەوا کو، نە ب کێشێ و نە ژی ب سەروایێ یا پێگیر بیت، ئانکو سەربەستییەکا رەها هەیە و د هندەک رێزکان دا دهێتە نڤیسین کو چێدبیت درێژ بن یان ژی د کورت بن، ل دویڤ "زێتنا ریتما سەربۆرێ راوەستیایە". هەروەسا تێگەهێ دوویێ، تێگەها وێ یا کوردییە، کویا ژ عەرەبی هاتیە وەرگرتن و مەبەست ژێ ئەو هۆزانە ئەوا ل سەر بناغێن یەکەیێن ریتمی ئاڤاکری، کو هندەک رەخنەگرێن عەرەب دبێژنێ (شعرا تەفعیلێ) (١). د پێناسەیەکا دیتر دا ژی هاتیە کو هۆزانا سەربەست، ئەو هۆزانە یا کو تێدا هۆزانڤان دەست ژ هەمی بەندێن کێش و سەروایێ بەردەدەت؛ چونکی ب دیتنا وان کێش و سەروا دبنە رێگر بۆ داهێنانێ، هەروەسا هۆزانڤان خوە ب روخسار و ناڤەرۆکێ ڤە گرێ نادەت(٢).

ـ سەرهەلدانا هۆزانا سەربەست د ئەدەبێ کوردی دا:

بەری کو ئەم ئێکسەر بهێینە ل سەر ڤی تەوەرێ ـ ب راستی ـ زۆر گرنگ و هەستیار، پێویستە ئاور و چاڤ خشاندنەکێ ب سەردمێن بەری ڤێ قوناغێ بدەین.

چ گومان د وێ چەندێ دا نینە کو هەر ژ پەیدابوونا ژیانا مرۆڤی ل سەر روویێ ڤێ گەردوونێ، مرۆڤی هەست ب نهێنی یێن ڤێ جیهانێ کریە و رۆژ ب رۆژ پێشکەڤتن و وەرار کەڤتیە د شێوازێ ژین و ژیارا مرۆڤیدا، بەرە بەرە و قوناغ ب قوناغ ئەڤ پێشکەڤتنە بوویە ئەگەرێ ڤەدیتنا ئالاڤ و رێک و رێبازێن تازە و نوی، د هەمی بوارێن ژیانێ دا. مرۆڤی ب درێژاهییا

مێژوویێ حەز ل گوهرین و نویکرنێ کرییە و هیچ نویکرنەکێ ل هیچ سەردەم و جهەکێ و ل گەرا ئێکێ (١٠٠ ٪)ێ و ب تەواوی سەرنەهەلدایە؛ بەلکو هێدی ـ هێدی د گەشەکرنێ دا بوویە، تا کو گەهشتییە پلەیا بەرزا تەواوەتییێ، واتە وەکو یاسایەکا گشتی، سەرەتایا هەر تشتەکێ ب دەستپێکەکا سادە و ساکارە تا کو بەرەڤ ئالۆزیێ ڤە دچیت و دگەهیتە گۆپیتکا خوە.

ل ڤێرێ دێ دەست هاڤێژینە تەوەرێ خوە، ئەگەر مە چاڤەکێ

هویربین هەبیت ل سەر مژارا بابەتێ مە کو (سەرهەلدانا هۆزانا سەربەستا کوردییە)، دێ بێژن کو نویکرن نە بتنێ ئەوە کو لایەنەکێ هۆزانێ ڤەبگریت، ئەڤجا چ شێوە بیت یان ژی ناڤەرۆک، ئەگەر ئەم بەرێ خوە بدەینێ، هەر ل دەستپێکا سەدێ (١٧ ز.)، (مەلایێ جزیری) نویکرن یا کری، دەمێ دبێژیت:

گولی باغێ ئیرەمێ بوهتانم   شەب چراغێ شەبێ کوردستانم

ئەرێ ما ئەڤە نە نویکرنە د ناڤەرۆکێ دا؟

یان هەر دیسان ل دوماهیکا سەدێ (١٧ ز.)، (ئەحمەدێ خانی) شۆرەشەکا نویکرنێ د ناڤەرۆکا هۆزانا کوردی دا کرییە و ب ڤی ئاوایی ئەڤ نویکرنا ناڤەرۆکا هۆزانێ بەردەوام بوویە تا کو سەردەمێ (حاجی قادرێ کۆیی)، ل دوماهیکێن سەدێ (١٩ ز.).

ل دەستپێکا سەدێ (٢٠ ز.)، ئەڤێ نویکرنێ د ئەدەبێ کوردی، ب تایبەتی د بوارێ هۆزانێ دا مەودا و رەوتەکا دی بخوەڤە گرت، ئەو ژی ژ بەر چەندین هۆکاران بوون، گرنگترینێن وان هۆکاران ئەم دکارین بکەینە دوو دەستە:

A. هۆکارێن ناڤخویی، کو ئەو ژی بریتی نە ژ:

١ ـ سەرهەلدانا کۆمەلە و رێکخراوێن سیاسی و رەوشەنبیری یێن کوردی.

٢ ـ سەرهلدانا شۆرەش و راپەرینێن کوردی.

٣ ـ دامەزراندنا ئێکەمین چاپخانەیێن کوردی و بزاڤا رۆژنامەگەری یا کوردی.

٤ ـ گرنگی دان ب خواندن و ڤەکرنا خواندنگەهان.

٥ . کارتێکرنا سامانێ کلتوری.

B. هۆکارێن دەرەکی کو ئەو ژی بریتی نە ژ:

١ ـ کاریگەریا ئەدەبێ ئەورۆپی و جیرانان (ب تایبەتی ئەدەبێ تورکی).

٢ ـ باروDۆخێ سالێن جەنگێ ئێکێ یێ جیهانی (١٩١٤ ـ ١٩١٨ ز.)(٣).

گومان د وێ چەندێ دا نینە کو ڤان هۆکاران کارتێکرنا خوە ل سەر نویکرنا ئەدەبێ ـ ب تایبەت هۆزانێ ـ کوردی کرییە.

ژ ئەنجامێ ڤان گۆرانکاریان، هۆزانڤانێن نوی ــ خواز ــ سەرهەلدان، کو ئەم دبینین، بۆ ئێکەم جار د مێژوویا ئەدەبیاتا کوردی دا، هەولێن باش ژ بۆ نویکرنا هۆزانا کوردی ژ لایێ (عەبدولرەحیم رەحمی هەکاری ١٨٩٠ ــ ١٩٥٨ ز.) ب تایبەتی ژ لایێ روخساری و تا رادەیەکێ باش ژی ناڤەرۆک ژی ڤەگرت، دەمێ کو (٢٠) پارچە هۆزانێن خوە، دناڤبەرا سالێن (١٩١٨ ـ ١٩١٩ ز.) ل گۆڤارا "ژین" ئەوا ل ئیستەمبولێ دەردچوو، بەلاڤ کرین.

سەبارەت ڤێ چەندێ دێ بێژین کو ((گرنگترین نوێکاری کە (هەکاری) لە ئەزموونەکەیدا جێگیری کردووە، گۆرینی توپوگرافیای دێرەکانی تێکستی شیعرییە کە دوای نزیکەی (٣٠) سال لە شیعری عەرەبی دا بە (شیعری تەفعیلە) و دوای (٤٠) سال لە شیعری کوردی دا

دەرکەوت. بەکاربردنی خاڵبەندی ئەدگارێکی ئەزموونەکەی (هەکاری)یە. لە بواری قاڵبە باوەکانی شیعری کلاسیشدا (هەکاری) چەند گۆڕانکاریەکی ئەنجام دراوە کە لە داهێنان نزیک دەبنەوە، ئەمە جگە لە تاقیکردنەوە لە بواری شیعری کوپلە دا))(٤).

سەبارەت سەرهەڵدانا هۆزانا سەربەست دناڤبەرا سالێن (١٩٣٠ ـ ١٩٤٠ ز.)، بزاڤەکا خورت بەرپا بوو، ((لە سالی ١٩٣٢ بەملاوە چەندین ئەزموون بەرچاو دەکەون لە گۆڤاری (هاوار) دا بۆ نووسینی شیعری ئازاد و بەکارهێنانی کێشی ئازاد: بۆزان شاهین لە ساڵی ١٩٣٢ لە ژمارە (٦) لە لاپەڕە (٣) دا شیعری (هاوار)ی بڵاوکردۆتەوە کە تاقیکردنەوەی نووسینی شیعرێکی ئازادە. هەروەها کامەران بەدرخان لە ساڵی ١٩٣٢ لە (ژ ٨، ل ٣) شیعری (سترانا دلان)ی لە سەر کێشی ئازاد نووسیوە.. هەروەها شیعرێکی دیکەی بە ناونیشانی (کوردستان) لە ١٩٣٢ لە هەمان گۆڤاردا (ژ ٩، ل ٤) دا بڵاوکردۆتەوە کە ئەزموونێکی جوانە بۆ نووسینی شیعری ئازاد. کامەران بەدرخان من لە ساڵی ١٩٣٢ لە دیوانی (دلێن کوڕێن) داکە لە دیمەشق چاپ بووە، هەندێ تاقیکردنەوەی دیکەشی هەیە بۆ نووسینی شیعری ئازاد. پیرەمێرد، پێش کامەران بەدرخان، یەکێکە لەو شاعیرانەی ڕۆڵی هەبووە لە ڕەها کردنی شیعری کوردی بەرەو ئازادی))(٥). هەروەها هۆزانڤانێن مەزنێن وەک (ئوسمان سەبری)، (جەگەرخوین) و (قەدری جان)ی ژی هەول و خوە ماندیکرنەکا باش کرینە ژ بۆ بەرەڤ پێش برنا ئەڤێ بزاڤا نوی یا نڤیسینا هۆزانا سەربەست. هەر بۆ نموونە (ئوسمان سەبری) هۆزانا نوییا کوردی ب کێش و سەروایا خوەمالی سێ رۆژا بەری (قەدری جان)ی یا نڤیسی؛ چونکی (قەدری جان) ئێکەم هۆزانا خوە ل (١٥)ێ گولانا (١٩٣٢ ز.) ل گۆڤارا هاوارێ یا بەلاڤکری و یا پێشکێشی (ئوسمان سەبری) کری، ئەوی ژی ل ژمارە (٢) یا هاوارا وێ ساڵی بەرسڤا وی ب هۆزان یا دای و ل ژێریا هۆزانێ یێ نڤیسی (١٨/ ٥/ ١٩٣٢) "کانیا عەرەبان"، ئانکو بتنێ سێ رۆژان (قەدری جان)ی بەری (ئوسمان سەبری) هۆزان ب کێشا خوەمالی یا نڤیسی و بەلاڤکری(٦). کەواتە ل ڤێرێ بۆ مە خوەیا دبیت کو "گۆڤارا هاوار" رۆلەکێ مەزن هەبوویە د سەرهەڵدانا هۆزانا سەربەستا کوردی دا. پشتی سالێن چلان ژ سەدێ بیستێ، هۆزانا سەربەستا کوردی مەودایەکێ دیتر ب خوەڤە گرت، ئانکو هۆزانڤانێن وی سەردەمی گرنگییەکا زۆرتر ب ڤی شێوازێ هۆزانێ ـ هۆزانا سەربەست ـ دان و ل سەر نڤیسین و پێشنێخستنا وێ رژدتر لێهاتن،

تا کو ب ئێکجاری بەرەڤ خوەمالی کرنا هۆزانێ چووین و دەست ژ کێشێن عەرووزی بەرداین و هۆزانا کوردی برنە د قوناغەکا هەمەلایەنگیر د بوارێ نویکرن و گۆهرینان دا. هۆزانڤان (عەبدوللا گۆران ١٩٠٥ ـ ١٩٦٢ ز.) سەبارەت ڤێ چەندێ د دەستپێکا دیوانا خوە (بەهەشت و یادگار) دا دبێژیت: ((شیعرە تازەکان بە وەزنی پەنجە هەڵبەستراون کە هەرچەندە شیعر دۆستەکانی کۆن بە خوێندنەوەی رانەهاتوون، بەڵام لە بەر ئەوەی وەزنی تایبەتیی نەتەوەییمانە وە لە گەڵ خەصائیصی زمانەکەمان چاتر رێک ئەکەوێ، بە پێویستم زانی لە ماوەی تەقەلای ئەدەبیی خوەما، رۆژبەرۆژ بەرەو لایەنی بەکارهێنانی ئەم وەزنە بچم، تا لەم چەند ساڵەی دواییدا وەزنی عەرووزم بە تەواوی، وەلام وایە بۆ ئێجگاری بەرەڵلا کرد، مەگەر پێویستێکی هاندەری تایبەتی رووبدا))(٧). کەواتە ژ ڤێ چەندێ بۆ مە خوەیا دبیت کو (گوران) شیایە ب رێژیەکا گەلەک مەزن خوە ژ کێشا عەرووزی قورتال بکەت و بەرەڤ کێشا خوەمالی ڤە بچیت و هۆزانڤانێن پشتی وی ژی ب تەواوی بەرەڤ کێشا خوەمالی چووینە.

ـ بنیاتا ریتمی د هۆزانا سەربەست یا کوردی دا:ـ

١ ـ هۆزان سەربەست یا ب تەفعیلە:

د ئەدەبێ عەرەبی دا دبێژنە ڤی جۆرێ هۆزانێ (قصیدە التفعیلە)، کو هەر هۆزانەکا عەرووزییە، لێ جیاوازیا وێ دگەل هۆزانا عەرووزییا کلاسیکی دا، ئانکو هۆزانا ستوونی (قصیدە العمودیە) ئەوە کو تەفعیلە یێن عەرووزی د ڤێ هۆزانێ دا، ئانکو هۆزانا سەربەست دا نەدگرێداینە ب یەکسانیا وان د دێرێن هۆزانێ دا، بەلکو هۆزانڤان ب رەنگەکێ سەربەست تەفعیلەیێن عەرووزی بکار دئینیت، کەواتە ئەو هۆزانە یا تەفعیلەیێن عەرووزی سەربەستانە تێدا بکاردهێن. سەرهەڵدانا ڤی جۆرێ هۆزانێ ژ (رەحمی هەکاری) دەستپێدکەت(٨). نموونە ژ ڤی جۆرێ هۆزانێ کو (رەحمی هەکاری) د "گۆڤارا ژین" دا بەلاڤکرین، ب ڤی رەنگێ ل خوارێ دهێتە شرۆڤەکرن:

ئەڤ نموونە لسەر کێشا عەرووزیا: (هەزەجا (٨) تەفعیلا ئەخرەبا مەکفووفا مەحزووفە)، ئانکو (مەفعولو / مەفاعییلو / مەفاعییلو / فەعوولوون)، کەواتە د ڤێ نموونێ دا ب روهنی دێ سەربەستیا بکارهاتنا کێشا (هەزەج) یا عەرووزی ب ڤی رەنگی خوەیا بیت:

بەل/ کو/ خو/ لی/ ژی/ با/ گە/ رە/ کێ/ ئانی/ بە/ لاڤ/ کر

ـــ/ ـــ/ ب/ ب/ ـــ/ ـــ/ ب/ ب/ ـــ/ ـــ/ ب/ ـــ/ ـــ/

دەع/ وا/ چ/ یە/ ؟

ـــ/ ـــ/ ب/ ب/

مەز/ نوون/ کی/ یە/ ؟

ـــ/ ـــ/ ب/ ب/

ما/ قەی/ هە/ یە/

ـــ/ ـــ/ ب/ ب/

قـا/ زی/ ؟(٩)

ـــ/ ـــ/

هەر وەک د ڤێ نموونێ دا دبینین، تۆپۆگرافیا هۆزانێ یا هاتیە گۆهارتن، کو نیڤە دێرا دوویێ گۆهرین ب سەر دا هاتیە و ل دیڤ بنیاتێ واتایی (سیمانتیکی) هاتیە دابەشکرن، کو د بنەڕەتدا ئەڤە ژی تێکدانا سیستەمێ قەسیدا ستوونی یە، هەرچەندە ژی کو ب کێشا عەرووزی یا هاتیە ڤەهاندن. ئەڤ چەندە ژی دەستپێک و سەرهەلدانا هۆزانا سەربەستە، کو پشتی (٣٠) سالان، ئەڤی جۆرێ هۆزانێ دناڤ ئەدەبێ عەرەبی دا سەرهەلدا(١٠).

ل ڤێرێ ئەم دشێین چەند خالەکا ژ بۆ ڤێ هۆزانێ دەستنیشان بکەین:

١ ـ گۆهارتنا تۆپۆگرافیا دەقێ هۆزانێ.

٢ ـ گۆهارتن د دابەشکرنا تەفعیلەیێن نیڤە دێرا دوویێ ب سەر چوار بەشان.

٣ ـ شێوازێ دابەشکرنا تەفعیلەیێن هۆزانێ، کو ل دیڤ ئاستێ واتایی (سیمانتیکی) یێ هۆزانێ هاتییە دابەشکرن، نەک ل دیڤ تەفعیلان، ئەڤە بوونە ئەگەرا تێکشکاندنا هۆزانا کلاسیکی و هاتن ژ بۆ نڤیسینا هۆزانا سەربەست.

٢ ـ هۆزانا تێکەل ب کێشێن عەرووزی و خوەمالی:

ئەڤە ژی ئەو جۆرە هۆزانە یا کو ل سەر بنچینەیا تێکەلکرنا کێشێن عەرووزی و یەکەیێن ریتمی یێن خوەمالی هاتبیتە ڤەهاندن. نموونە ژ بۆ ڤی جۆرێ هۆزانێ، هۆزانا "ئاواتی دووری" یا (عەبدوللا گوران) دێ ئینین، کو ئەڤ هۆزانە هەر وەک دێ بۆ مە خوەیا بیت، دێرێن (١ و ٤) د عەرووزینە و ل سەر کێشا (موزاریع) هاتیینە ڤەهاندن و ل دێرێن (٢ و ٣) ژی دا، جیاوازی دناڤبەرا بڕگەیێن کورت و درێژ دا نینە، لەوڕا نە د عەرووزینە، بەلکو د خوەمالینە. ب ڤی رەنگێ ل خوارێ:

ئەی/ چا/ و/!   چەش/ نی/ با/ زی/   قە/ فەس/ هەڵ/ وە/   ری/ پە/ ڕت/،

ــ/ ــ/ ب/   ــ/ ب/ ــ/ ب/   ب/ ــ/ ــ/ ب/   ــ/ ب/ ــ/

مەفعوولو(ئەخرەب)، فاعیلاتو(مەکفووف)، مەفاعییلو(مەکفووف) فاعیلون(مەحزووف).

کوا/ با/ لە/   تی/ ژە/ کا/ نی/   نی/ گای/ حوس/ نی/   دڵ/ بە/ ڕت

ــ/ ــ/ ب/   ــ/ ب/ ــ/ ب/   ب/ ــ/ ــ/ ب/   ــ/ ب/ ــ/

مەفعوولو (ئەخرەب)، فاعیلاتو (مەکفووف)، مەفاعییلو (مەکفووف)، فاعیلون (مەحزووف).

کوانێ دوو چاوی مەست؟ کوانێ؟   یەکەیا: (٤) + (٤) بڕگەیی

کوانێ برۆی پەیوەست؟ کوانێ؟   یەکەیا: (٤) + (٤) بڕگەیی

کوانێ زوڵفی ڕەش؟   یەکەیا (٥) بڕگەیی

کوڵی ئاڵ و گەش؟   یەکەیا (٥) بڕگەیی

کوا/ هەی/ کە/   لی/ جە/ مال/؟

ــ/ ــ/ ب/   ــ/ ب/ ــ/

مەفعوولو (ئەخرەب)، فاعیلون (مەحزووف).

کوا/ حوس/ نی/   بێ/ می/ سال/؟(١١)

ــ/ ــ/ ب/   ــ/ ب/ ــ/

مەفعوولو (ئەخرەب)،   فاعیلون (مەحزووف).

واتە تێکەلەکە ژ (موزاریعا هەشت تەفعیلا ئەخرەبا مەکفووفا مەحزووف) و یەکەیێن ریتمی یێن (٤) + (٤) برگەیی و (٥) برگەیی یە.

ــ هۆزانا سەربەستا خومالی:

دگەل سەرهەلدانا قوناغا ریالیزمێ ــ یا کوردی ــ هۆزانا سەربەستا کوردی هاتە د بوارێ کێشا خومالی دا، ئەڤ جۆرە بەروڤاژی هۆزانا سەربەستا عەرووزی، ژ (تەفعیلەیێن) عەرووزی پێک ناهێت، بەلکو ژ یەکەیێن ریتمی یێن خومالی یێن (٣)، (٤) و (٥) برگەیی پێک دهێت؛ چونکی برگێن کورت و درێژ د یەکەیێن ریتمی دا نەهاتینە رێکخستن وەک تەفعیلەیێن عەرووزی.

هۆزانا سەربەستا خومالی ب سەر دوو جۆران دا دهێتە دابەشکرن:

١ ـ هۆزانا سەربەستا خومالی یا سادە.

٢ ـ هۆزانا سەربەستا خومالی یا لێکدری(١٢).

نموونە ژ بۆ ڤێ جۆرێ هۆزانێ ــ سەربەستا خومالی ــ دێ ژ هۆزانا "بەستەی دلدار" یا (گوران) ئینین:

لەو رۆژەوە تۆم دیوە	(٤) + (٣) برگەیی
عەشقێک بە دڵ چەسپیوە !	(٤) + (٣) برگەیی
ساتی دوور بی لێم،	(٥) برگەیی
گر بەر ئەبێ تێم !	(٥) برگەیی
کە دەست لە یەخەت گیر نابێ !	(٤) + (٤) برگەیی
لە لای کەس	(٣) برگەیی
دڵ ژیر نابێ؛	(٤) برگەیی
تۆیت و بەس	(٣) برگەیی
پەنای هیوا و خەو بینم،	(٤) + (٤) برگەیی
ئاواتی گیانی شیرینم !(١٣)	(٤) + (٤) برگەیی

ــ جۆرێن هۆزانا سەربەست ژ لایێ پێکهاتەیا ریتمی ڤە:-

١ ـ هۆزانا سەربەستا خومالی یا سادە:

ئەو جۆرن کو بنیاتا وان ژ ئێک (یەکەیا ریتمی)، پێک دهێت و ب رەنگەکێ سەربەست دهێنە دووبارەکرن، ڤێجا چ یەکەیا (٣) برگەیی، یان (٤) برگەیی، یان ژی (٥) برگەیی بیت(١٤).

ــ پراکتیک کرنا ڤان هەر سێ جۆرێن یەکەیێن ریتمی:

١ ـ یەکەیا ریتمی یا (٣) برگەیی:

ب راستی، بکارئینانا یەکەیا (٣) برگەیی ب شێوەیێ هۆزانا سەربەستا سادە و ب رەنگەکێ سەربەخو گەلەکا کێمە. نموونە ژ بۆ ڤێ یەکەیا ریتمی، هۆزانا "کوردستان" یا (د.کامیران بەدرخان)ە:

ئێڤارە	یەکەیا (٣) برگەیی

پر ساره	یەکەیا (٣) برگەیی
چۆلە، گر و چیا بێ دارن	یەکەیا (٣) + (٣) + (٣) برگەیی
تاری یە	یەکەیا (٣) برگەیی
زاری یە	یەکەیا (٣) برگەیی
بێ تە دل و جان بریندارن.	یەکەیا (٣) + (٣) + (٣) برگەیی
وەلاتە	یەکەیا (٣) برگەیی
شەواتە	یەکەیا (٣) برگەیی
هێسرێن من دکەڤن؛ چەمە،	یەکەیا (٣) + (٣) + (٣) برگەیی
دلێ من	یەکەیا (٣) برگەیی
دلێ من	یەکەیا (٣) برگەیی
ئێدی وەرە دەلالی !!! دەمە،	یەکەیا (٣) + (٣) + (٣) برگەیی
مامزی	یەکەیا (٣) برگەیی
ب سازی	یەکەیا (٣) برگەیی
کانیا ستێر بوو دلێ من، مر	یەکەیا (٣) + (٣) + (٣) برگەیی
حەزکرن	یەکەیا (٣) برگەیی
توم برن	یەکەیا (٣) برگەیی
خوەلی بوون نە ما پێت و ئاگر(١٥).	یەکەیا (٣) + (٣) + (٣) برگەیی

٢ ـ یەکەیا ریتمی یا (٤) برگەیی:

ئەڤ جۆرێ یەکەیا ریتمی، ژ لایێ هۆزانڤانان ڤە گەلەک یا هاتیە بکارئینان، هەروەها گرنگیەکا زۆر د ڤەهاندنا هۆزانا سەربەستا خومالی یا سادە ب ڤێ یەکەیا ریتمی هاتییە دان، نموونە ژ بۆ ڤێ یەکەیا ریتمی گەلەکن، نموونا وێ دێ ژ هۆزانا "چاڤێت تە یار" یا (موئەیەد تەیب) وەرگرین:

چاڤێت تە یار	یەکەیا (٤) برگەیی
دو چەپەرن	یەکەیا (٤) برگەیی
دو سەنگەرن	یەکەیا (٤) برگەیی
مژویلانکێت تە تڤەنگێت لویلی کەلن	یەکەیا (٤) + (٤) + (٤) برگەیی
هێ .. هێ پەری !	یەکەیا (٤) برگەیی
پێلە .. پێلە	یەکەیا (٤) برگەیی
ئەز د خەندەکا چاڤێت تە دا	یەکەیا (٤) + (٤) برگەیی
وەکی عەمێ گوزێ بژیم(١٦)	یەکەیا (٤) + (٤) برگەیی

٣ ـ یەکەیا ریتمی یا (٥) برگەیی:

یەکەیا ریتمی یا (٥) برگەیی، نە وەک یەکەیا (٤) برگەیی یە کوب شێوەیەکێ بەرفراوان د هۆزانا سەربەستا سادە دا هاتییتە بکارهاتن، نموونە ژ بۆ ڤێ یەکەیا ریتمی دێ ژ هۆزانا "سکالا" یا (عەبدوللا گوران) وەرگرین:

لە سەمای بەرزی ناوبانگی حوسنا یەکەیا (٥) + (٥) برگەیی
تاقە ستارە، یەکەیا (٥) برگەیی
نەبوی لە وەرزی دەستکورتیی منا یەکەیا (٥) + (٥) برگەیی
ئاشکرا و دیارە ! یەکەیا (٥) برگەیی
هەر لە بەر ئەوەم رووم لێ وەرگیراوی یەکەیا (٥) + (٥) برگەیی
یەکەم تەصادوف یەکەیا (٥) برگەیی
دلەی حەسساس نا، بەردەم پیشان دای یەکەیا (٥) + (٥) برگەیی
بەلام تەئەسسوف: یەکەیا (٥) برگەیی
وات زانی کە من موستەغنی و غەررام یەکەیا (٥) + (٥) برگەیی
حەریص تر بووی لێم یەکەیا (٥) برگەیی
تێ هەلچووی: بە دەم، ئیشارەت، پەیغام یەکەیا (٥) + (٥) برگەیی
پەیمانت دا پێم ! ...(١٧) یەکەیا (٥) برگەیی

٢ ـ هۆزانا سەربەستا خومالی یا لێکدری:

هۆزانا سەربەستا خوەمالی یا لێکدری، ئەو جۆرە هۆزانە کو پتر ژ یەکەیەکا ریتمی یا خوەمالی (٣)، (٤)، (٥) برگەیی، پێک هاتبیت، واتە بریتی یە ژ لێکدانا دوو یان سێ یەکەیێن ریتمی و ب رەنگەکێ سەربەست هاتبنە بکارئینان(١٨).
ـ پراکتیک کرن ل سەر چەند نموونەیێن هۆزانێ:

نموونا ئێکێ دێ ژ هۆزانا "کوردستان" یا هۆزانڤان (عەبدوللا گوران) وەرگرین:

کوردستان .. کوردستان ! یەکەیا (٣) + (٣) برگەیی
نیشتمانی جوان ! یەکەیا (٥) برگەیی
هەر بژی بە شادی .. یەکەیا (٣) + (٣) برگەیی
سەربەستی و ئازادی .. یەکەیا (٣) + (٣) برگەیی
هەر بژی ! هەر بژی ! هەر بژی ! یەکەیا (٣) + (٣) + (٣) برگەیی
لووتکەی بەرزی گەردەن کەشت .. یەکەیا (٤) + (٤) برگەیی
نزاری سپی، بەرخوەری رەشت .. یەکەیا (٥) + (٥) برگەیی
دۆلی کپ و چەمی خورت .. یەکەیا (٤) + (٣) برگەیی

دارستانی زەبەند و چرت . .	یەکەیا (٣) + (٣) + (٣) برگەیی
بەهەشتی سەر زەمینن،	یەکەیا (٣) + (٤) برگەیی
هێلانەی خوەشی ژینن،	یەکەیا (٣) + (٤) برگەیی
جێگەی نوشن،	یەکەیا (٤) برگەیی
ئاگر تیژکەری ئیلهام و هۆشن . .(١٩)	یەکەیا (٥) + (٥) برگەیی

نموونا دوویێ دێ ژ هۆزانا "نیهارە" یا (موئەیەد تەییب) ئینین:

دلبەرێ نیهارە	یەکەیا (٣) + (٣) برگەیی
بەس رەش نەکە	یەکەیا (٤) برگەیی
جل و بەرگا	یەکەیا (٤) برگەیی
دلبەرێ هەوارە	یەکەیا (٣) + (٣) برگەیی
بەس ژ خوە نەئینە چ دەنگا	یەکەیا (٣) + (٣) + (٣) برگەیی
دا پەری سەمایێ بەرنەدەن	یەکەیا (٣) + (٣) + (٣) برگەیی
دا بلوور ل چۆل و چیا دەنگ ڤەنەدەن	یەکەیا (٥) + (٥) برگەیی
دلێت چرمسی دا گەش بن	یەکەیا (٣) + (٣) + (٣) برگەیی
کراسێت رەش	یەکەیا (٤) برگەیی
کەسک و سۆر زەر بن	یەکەیا (٤) + (٣) برگەیی
دلبەرێ هێژا مای	یەکەیا (٣) + (٣) برگەیی
بێدەرێ دێ دەینە بای	یەکەیا (٣) + (٤) برگەیی
ئویشیا ڤێدە	یەکەیا (٤) برگەیی
ژیار و ژین هەر ئومێدە(٢٠)	یەکەیا (٣) + (٤) برگەیی

نموونا سێیێ دێ ژ هۆزانا "شینا پێشەوایێ مەزن" یا (قەدری جان)ی ئینین:

ئەفسووس ! ئەفسووس !	یەکەیا (٤) برگەیی
چ دەردەکی گرانە !	یەکەیا (٤) + (٣) برگەیی
برینەک بێ دەرمانە !	یەکەیا (٤) + (٣) برگەیی
ژ دل نالین . .	یەکەیا (٤) برگەیی
ژ دەڤ گالین	یەکەیا (٤) برگەیی
هەزار ئاه، هەزار زارین	یەکەیا (٣) + (٤) برگەیی
ژ چاڤێن مە هێسرێن خوین،	یەکەیا (٤) + (٤) برگەیی
تێنە جۆش . . تێنە خرۆش . .(٢١)	یەکەیا (٣) + (٤) برگەیی

ژێدەر:

١ ـ بنیاتێ ریتمێ د شعرا نوویا کوردی دا ـ دەڤەرا بەهدینان (١٩٧٠ ـ ١٩٩١)، یاسرێ حەسەنی، چاپا ئێکێ، چاپخانا حەجی هاشم/ هەولێر، دەزگەها سپیریز، دهۆک، ٢٠٠٧، ل ٦٦.
٢ ـ وانا کێشناسیێ، پ.د. محەمەد بەکر محەمەد، ماستەر، کۆلیژا ئادابێ، زانکۆیا دهۆک، رۆژا: شەمبی (٨/ ١٢/ ٢٠٠٧).
٣ ـ سیماکانی تازەکردنەوەی شیعری کوردی ١٨٩٨ ـ ١٩٣٢، یادگار رەسول باڵەکی، چاپا ئێکێ، چاپخانا وەزارەتا پەروەردێ/ هەولێر، دەزگەها سپیریز، دهۆک، ٢٠٠٥، ل ٢٧ ـ ٤٨.
٤ ـ ئەدگارەکانی نوێکردنەوە لە شیعری (رەحمی هەکاری) دا، د. محەمەد بەکر محەمەد، گۆڤارا: زانکۆیا دهۆک، ژمارە: تایبەت، دهۆک، نیسانا ١٩٩٩، ل ٨٧٣.
٥ ـ شیعری نوێی کوردی (١٨٩٨ ـ ١٩٥٨)، د. فەرهاد پیربال، چاپی دەزگای (کوردستان)، لە بڵاوکراوەکانی گروپی هانەی ئیعلامی، هەولێر، سێپتەمبەری ٢٠٠٥، ل ٨٨ ـ ٩٠.
٦ ـ رەگەزی نوێی شیعری کوردی لای قەدری جان، فەهمی شوکری عەبدوللا، چاپا ئێکێ، چاپخانا حەجی هاشم/ هەولێر، دەزگەها سپیریز، دهۆک، ٢٠٠٦، ل ٤٧.
٧ ـ دیوانی گوران، عەبدوللا گوران، کۆکردنەوە و ئامادەکردنی محەمەدی مەلا کەریم، کۆری زانیاری کورد، بەغداد، ١٩٨٠، ل ٣.
٨ ـ وانا کێشناسیێ، پ.د. محەمەد بەکر محەمەد، ماستەر، کۆلیژا ئادابێ، زانکۆیا دهۆک، رۆژا: شەمبی (٢٥/ ١٠/ ٢٠٠٧).
٩ ـ عەبدولرەحیم رەحمی هەکاری: تازەکردنەوەی شیعری کوردی و داهێنانی شانۆنامە لە ئەدەبی کوردی دا، د. فەرهاد پیربال، چاپا ئێکێ، چاپخانا وەزارەتا پەروەردێ/ هەولێر، دەزگەها سپیریز، دهۆک، ٢٠٠٢، ل ٧١.
١٠ ـ وانا کێشناسیێ، پ.ه.د. محەمەد بەکر محەمەد، بەکالوریوس، کۆلیژا ئادابێ، زانکۆیا دهۆک، رۆژا: دوو شەمبی (١٢/ ٤/ ٢٠٠٤).
١١ ـ دیوانی گوران، عەبدوللا گوران، کۆکردنەوە و ئامادەکردنی محەمەدی مەلا کەریم، ل ٨٧.
١٢ ـ وانا کێشناسیێ، د.محەمەد بەکر محەمەد، بەکالوریوس، کۆلیژا ئادابێ، زانکۆیا دهۆک، رۆژا: ئێک شەمبی (١١/ ٤/ ٢٠٠٤).
١٣ ـ دیوانی گوران، عەبدوللا گوران، چاپی سێ یەم، چاپخانەی داڵاهۆ، نشر پانیز، تهران، ١٣٨٦، ص ٥٤ ـ ٥٥.
١٤ ـ وانا کێشناسیێ، د.محەمەد بەکر محەمەد، بەکالوریوس، کۆلیژا ئادابێ، زانکۆیا دهۆک، رۆژا: ئێک شەمبی (١١/ ٤/ ٢٠٠٤).
١٥ ـ گۆڤارا هاوار، ژمارە ٩، لاپەرە ٤، ژ وەشانێن کۆمبەندا کاوە بۆ چاندا کوردی.
١٦ ـ ستران و بەفر و ئاگر، موئەیەد تەییب، چاپا دوویێ، دهۆک، ٢٠٠٤، ل ٨٠ ـ ٨١.
١٧ ـ دیوانی گوران، عەبدوللا گوران، کۆکردنەوە و ئامادەکردنی محەمەدی مەلا کەریم، ل ٢٤.
١٨ ـ وانا کێشناسیێ، د.محەمەد بەکر محەمەد، بەکالوریوس، کۆلیژا ئادابێ، زانکۆیا دهۆک، رۆژا: ئێک شەمبی (٢٥/ ٤/ ٢٠٠٤).
١٩ ـ دیوانی گوران، عەبدوللا گوران، کۆکردنەوە و ئامادەکردنی محەمەدی مەلا کەریم، ل ٤٠١.
٢٠ ـ ستران و بەفر و ئاگر، موئەیەد تەییب، ل ١٥٢ ـ ١٥٣.
٢١ ـ قەدری جان، کۆکردنەوە و پێشەکی پروفیسۆر عیزەدین مستەفا رەسوول، ل ٨٨.